

LA GRALLA I FAMÍLIA

Xavier Orriols

Quan pronunciem la paraula *gralla* no solament designem un instrument musical, sinó també una petita família desplegada a partir de la gralla seca, referent senzill i primigeni, de la qual sortiran uns models més sofisticats destinats a satisfer unes demandes més exigents.

Aquest procés es va produir a la segona meitat del segle XIX, quan els grallers de l'època, atenent el moment social, marcat per determinades modes i estils, es van haver d'encarar a uns repertoris i unes aplicacions per als quals la gralla seca ja els resultava insuficient. Així varen aparèixer uns instruments que es coneixeran com a gralles llargues o de claus, i també toves en comparació amb les seques pel seu so més dolç, per la qual cosa recentment hom també les anomena dolces.

Les gralles s'allarguen per ampliar-ne la tessitura en intervals descendents, en dos, tres, quatre o cinc, disposició que determina la terminologia de gralla de dos, tres, quatre (la més estesa) o cinc claus, al marge que els mateixos instruments portessin o no claus per tapar forats intercalats destinats a produir tons cromàtics, o disposades per activar trencavents per facilitar l'octavació. D'aquesta modificació, que comportava un alleujament de la conicitat, a més de l'endolciment del so, en va resultar un diapasó a la baixa d'adequació universal, incompatible amb la gralla seca d'afinació barroca, la qual va anar caient en desús.

El procés va culminar amb la creació d'una nova gralla encara més llarga i voluminosa que s'anomenaria gralla baixa, destinada expressament a fer amb més comoditat la veu de baix de la incipient orquestra de ballables en què es va convertir la colla de grallers. Per això la gralla baixa es va plantejar afinada en un interval de quinta descendent respecte la gralla de claus. Tot i anomenar-se gralla baixa, en llenguatge organològic és evident que estariem parlant d'un contralt. Aquest desplegament de models a partir de l'elemental gralla seca constitueix un cas únic al continent entre els instruments de la seva categoria, és a dir, entre els oboès populars.

L'artífex de tot aquest procés va ser Josep Casellas i Batet (Albinyana 1842 – Barcelona 1916), fuster-

ebenista establert des de la seva adolescència a Vilanova i la Geltrú (Garraf), on arran del seu casament el 1862 obriria un taller al puixant barri de la marina, concretament en el número 15 del llavors anomenat carrer de les Barques, conegut també com a carrer Nou de Mar i actualment com a carrer Soler, per la qual cosa Casellas era conegut com el Fuster de Mar. Pel què fa a la construcció d'instruments, amb tot el procés innovador i la consegüent càrrega d'audàcia, creativitat i intel·ligència, per ara no deixa de ser un enigma del que afortunadament se'n van obrint clarianes.

Certament va ser el continuador de la tradició de construir instruments de l'antic obrador de torneeria vilanoví dels Carreras, que a més de les conegudes gralles també feren treballs d'organologia i altres instruments de vent com flautins i clarinets. Però Casellas a més de les gralles va excel·lir en la construcció d'harmòniums i sembla que també de gui-

tarres. En aquesta inclinació organològica d'aquest artesà hi va intervenir el músic vilanoví i *americano* Isidre Sala i Bordas (Vilanova 1841-1905), el qual de jove s'havia establert a l'Havana com a comerciant d'instruments musicals, terreny en el qual fou un artesà innovador, fins el seu retorn a Vilanova a causa d'una afecció a la vista, període en el que va col·laborar amb Casellas.

Però si d'una banda tot aquest procés va representar una aposta sense discussió cap a la modernitat –procés que en la mateixa època ja s'havia produït o s'estava produint en altres instruments com la tenora o la *dulzaina* castellana–, en el cas de la gralla, d'altra banda, es va perpetuar la continuïtat de producció d'un model d'inxa específic, un tret que veritablement el diferencia dels seus homònims ibèrics com l'esmentada *dulzaina* castellana, l'aragonesa, la valenciana o la *gaita* navarresa, instruments tots ells que han adoptat un model d'inxa de disposició més universal, amb un procés de construcció de canya obrada en remull, tombada i lligada sobre punxó, com les de les tenores i tibles, oboès i fagots, mentre que la de gralla es treballa en sec, en pales separades, en un procés d'encaix gairebé d'ebenista.

De fet, el petit univers dels sonadors de la gralla és l'únic àmbit dels parlants de la llengua catalana en què s'ha perpetuat amb normalitat la veu medieval

inxa per designar la llengüeta del seu instrument, malgrat que filòlegs eminents, fins de la categoria de Joan Coromines, no se n'assabentessin, fet que reforça en certa manera l'antiguitat del model, o, si més no, una rara singularitat, en la factura i la tècnica de construcció, i, en conseqüència, en la tècnica d'interpretació, que permet les determinades dinàmiques que singularitzen el discurs tradicional i específic d'aquest instrument.

Tot plegat ve a tomb perquè en els darrers trenta anys la gralla ha experimentat un procés prou interessant. D'entrada, una expansió sense precedent a partir d'un reduït nombre de practicants que es podia qualificar de testimonial, els quals no van poder exercir gaire influència als nous sonadors respecte les tècniques ancestrals que havien heretat. D'altra banda, un canvi de capteniment en l'aprenentatge i ús de l'instrument, fet que ha generat una gran disparitat de concepcions, estils, escoles, aplicacions i accessoris (alguns tan importants com l'inxa).

Finalment hi ha el procés organològic, que en certa manera ha seguit el mateix procés d'un parell de segles enrere: és a dir, de la recuperació d'un model senzill i funcional s'ha anat sofisticant en un procés progressiu segons les aplicacions i les exigències dels sonadors, encara que en la nova etapa l'avenç no ha significat necessàriament el trencament amb el model primigeni de la gralla seca.

97

INSTRUMENTS

Al-Mayurqa

música d'arrel tradicional

CIUTAT DE MALLORCA - ILLES BALEARS
TELÈFONS CONTACTE 971 797 041 - 971 713 131
www.Al-Mayurqa.cat
e-mail: al-mayurqa@al-mayurqa.cat

ONADIGITAL
PRODUCCIO - EDICIÓ - DISTRIBUCIÓ

La teva botiga on-line
www.onadigital.com